

Til
BKMB - Kommunaldirektørens stab (Arbeidssted)

Fra
Byantikvaren

Fagnotat

Vår referanse: 2017/06393-82
Saksbehandler: Johanne Elisabeth Gillow
Dato: 20. oktober 2020

Oversendelse av planforslag fra Byantikvaren. Identitet med særpreg. Kulturminneplan for Bergen 2019-2023

Hva saken gjelder:

Identitet med særpreg, Kulturminneplan for Bergen, er en kommunedelplan for kulturminner i henhold til Plan- og bygningsloven. Planen behandles som en tematisk kommunedelplan etter PBL. § 11, 1.ledd og vil ikke være en arealplan.

Forslag til kommunedelplan for kulturminner, **Identitet med særpreg**, Del 2 og Del 3, oversendes med dette til politisk behandling.

Planprogrammet for kommunedelplan for kulturminner ble fastsatt 21.november 2018. (Bergen Bystyre sak 269/18 og tilleggsopplysninger KMBYSak 281/18.)

I forbindelse med fastsetting av planprogram ble det besluttet at det, i tråd med fremgangsmåte for andre pågående planprosesser, skulle leveres en strategi til politisk behandling i forkant av kommunedelplanen for kulturminner. Kulturminnestrategien knytter seg opp mot kommuneplanens samfunnsdel, **Bergen 2030**, og kommuneplanens arealdel **KPA 2018**. Kulturminnestrategien legger føringer for det lokale kulturminnevernet.

Identitet med særpreg, Del1 Kulturminnestrategi for Bergen 2019-2023 ble vedtatt av Bergen bystyre 19.06.2019. (sak 199/19)

Kulturminnestrategien har vært lagt til grunn ved utforming av kulturminneplanens øvrige deler, og inngår som én av tre deler i den helhetlige kulturminneplanen, i henhold til bestilling.

Arbeidet med Kulturminneplanen del 2 og del 3, har pågått parallelt med strategiarbeidet. **Del 2: Kunnskapsdel** har innledende generell kunnskap om kulturminner og kulturmiljøforvaltning i Bergen, etterfulgt av tematiske kapitler og deretter bydelsvise områdebeskrivelser. **Del 3: Handlingsdel** er en oversikt over prioriterte oppgaver knyttet til strategi og kunnskapsdel. Kulturminneplanen legges med dette frem for Byrådet med forslag om fremlegg til offentlig høring.

Fagetatens vurdering:

Formålet med planarbeidet er å utarbeide en helhetlig oversikt over kulturminner for å identifisere, sikre og forvalte dem i tråd med egne, nasjonale og regionale målsetninger.

Planarbeidet

Kulturminneplanen for Bergen består av tre deler:

- **Del 1:** En overordnet strategi som peker ut kommunens kulturmiljøpolitikk.
- **Del 2:** En kunnskapsdel som beskriver kulturlandskap, områder, strukturer, utvalgte eksempler og tematiske analyser.
- **Del 3:** En handlingsdel som skal følge opp utfordringer, visjoner, ambisjoner og mål med konkrete tiltak.

Kort oppsummert skal kulturminneplanen (Del 1-2-3):

- Avklare kommunens strategi for forvaltningen av kulturminner og kulturmiljøer og bidra til samarbeid og felles forståelse.
- Gi en helhetlig og strukturert oversikt over kulturminner og kulturmiljøer, tema og typologier.
- Være et godt verktøy for kommunens saksbehandling i plan- og byggesaker og være et godt informasjonsverktøy for publikum.
- Gjennom handlingsdelen foreslå konkrete og gjennomførbare tiltak for videre registrering og analyser, forvaltning og formidling av kommunens kulturmiljø.

Bergens lange historie og menneskelige aktivitet preger både landskap, bygninger og folk, og er avgjørende for den identiteten og det særpreget vi i dag forbinder med byen Bergen og kommunen som helhet.

Byutvidelsene i perioden mellom 1915 med innlemmingen av Årstad herred, og senere Gyldenpris (1921) og Fyllingsdalen (1955), til den siste sammenslåingen i 1972 der både Arna, Fana, Laksevåg og Åsane ble innlemmet i Bergen, preger kommunen også i dag. Sporene etter tiden som selvstendige kommuner har gitt oss rike og sammensatte kulturmiljø med synlige lokale forskjeller innenfor Bergens grenser. Bergen har en historisk og tett bykjerne som i år feirer sitt 950 års jubileum, men har også store verdifulle natur- og kulturlandskap med kulturminner som vitner om Bergens historie og bidrar til forståelse for utviklingen fra de tidligste bosettinger, gjennom lange perioder med landbruk og fiske, til de store boligprosjektene etter kommunesammenslåingene.

Fra ca. år 1070 til 1830 var Bergen Norges største by med sterke internasjonale forbindelser, noe som har gitt byen en langvarig urban tradisjon. Byens ulike roller som politisk sentrum, internasjonal havn, handelsby, kirkelig sentrum og universitetsby, sammen med historiske hendelser og katastrofer som bybranner og krig, har satt fysiske spor gjennom historien. Dette er bygninger, strukturer og landskap som i dag er verdifulle kulturmiljø og unike kilder til kunnskap og opplevelser.

Bryggen står på UNESCOs Verdensarvliste, listen over verdens felles natur- og kulturarv. (<https://whc.unesco.org/en/list/?search=Bryggen&order=country>) Bergens bykjerne er anerkjent som en av Europas historiske byer, og en av Nord-Europas eldste havnebyer. I store deler av sentrum er grunnen med kulturlag automatisk fredet som middelaldersk bygrunn i henhold til Kulturminneloven.

Vår synlige og omfattende historie stiller høye krav til forvaltning og vern av Bergens kulturminner- og kulturmiljø. Vern av kulturmiljøet er derfor en viktig forutsetning for den videre utviklingen av Bergen. Det skjer gjennom bevaring og videreutvikling av historisk særpreg og egenart i en helhetlig, bærekraftig og miljøvennlig byutvikling.

For å sikre en god og kunnskapsbasert kulturmiljøforvaltning, er det derfor viktig med et felles kunnskapsgrunnlag, med en helhetlig oversikt over kommunens kulturminner- og kulturmiljøer, og kunnskap om hvordan de kan forvaltes.

Kulturmiljøforvaltning har også en klimadimensjon, som er todelt. Kulturminner må sikres mot klimaendringer som økt nedbør, mer ekstremvær og havstigning, men bevaring av kulturmiljøet har, i tillegg til å verne om vår identitet og historie, også en positiv effekt på klimagassutslipp gjennom bevaring og transformasjon fremfor rivning av eksisterende bygninger. Dette vil også styrke karakter og egenart i byggeprosjekt og byutviklingsområder.

Kulturminneplanen skal være et styringsverktøy for å sikre nasjonale og lokale målsettinger i kulturmiljøpolitikken, skal avklare kommunens strategi for forvaltningen av kulturmiljøet og bidra til samarbeid og felles forståelse. Planen skal også være et verktøy for kommunens saksbehandling i plan- og byggesaker.

Kulturminneplanen inneholder også en handlingsdel, (del 3). Den viser en oversikt over prioriterte og konkrete tiltak for å følge opp vedtatt kulturminnestrategi og aktuelle tema fra kulturminneplanens del 2. Den angir videre områder som krever nytt, eller større, utrednings- og dokumentasjonsarbeid innenfor planperioden.

Metode

Byantikvaren er Bergen kommunes fagetat for kulturminnevern, faglig ansvarlig for kommunens kulturmiljøforvaltning. Gjennom fagetatens arbeid med kulturminnegrunnlag og kulturhistoriske rapporter, er det lagt grunnlag for å sikre og ivareta kulturminneverdiene i forvaltningen av egen eiendom og i offentlige planer, og videre gjennom hensynssoner og bestemmelser i Kommuneplanen (KPA) og reguleringsplaner.

Kulturminneplanen vil være et overordnet verktøy for det videre kulturminnefaglige arbeidet i Bergen kommune. Byantikvaren har metodisk basert kulturminneplanen på den metodikk og den kunnskap som allerede er kjent gjennom kulturminnegrunnlagene. Dette innebærer en helhetlig utenfra- og inn-tilnærming, basert på å først undersøke overordnede strukturer, for dernest å gå mer i detalj. Denne tilnærmingen er supplert med metoder utviklet og anbefalt av Riksantikvaren. Kunnskapen om kulturminner er samlet og systematisert i en inndeling som er

typologisk og tematisk, i tillegg til geografisk på bydelsnivå. Det er avdekket områder som har behov for ytterligere registreringer og potensielle hensynssoner. Dette må utforskes nærmere og ligger inne i kulturminneplanens handlingsdel.

I Kulturminneplanen har Byantikvaren ikke eksplisitt verdisatt de enkelte kulturminnene, men pekt på verdifulle kulturmiljø og historiske typologier og særtrekk i de enkelte områdene. Disse er viktige for stedets identitet og særpreg, og er sårbare for endringer. Kulturminneverdien knyttet til enkeltobjektene vil bli avklart på detaljnivå gjennom detaljplaner, tiltak og mer detaljerte veiledere.

Medvirkning

Gjennom arbeidet med planen har det vært gjennomført en bred medvirkningsprosess for å sikre involvering og et best mulig kunnskapsgrunnlag for planarbeidet.

Varsel om oppstart planprosess og offentlig høring av planprogram *Kulturminneplan i Bergen 2019-2023*, sak 2017/06393-46 ble vedtatt av Bystyret 03.12.2018. og lagt ut på 6 ukers høring slik at alle kunne komme med merknader.

I november og desember 2018 ble det arrangert åpne møter hos Byantikvaren, der særlig historielag og andre frivillige ble særskilt invitert. Det ble orientert om planarbeidet og om registreringsarbeidet i databasen, Kulturminnesøk.no/Askeladden.no. Deltagerne kom med mange gode innspill som ble drøftet, notert og medtatt i planforslaget.

Til bystyresak 269/18 ble det besluttet å prioritere Del 1, Strategidelen i Kulturminneplanen. Dette arbeidet er utført parallelt med arbeidet med de beskrivende delene (del 2, kunnskapsdel og del 3, handlingsdel). Strategidelen ble vedtatt av Bergen bystyre 19.06.2019. Før vedtak ble det avholdt åpne innspillmøter med gruppearbeid, der forslag til kulturminnestrategi ble presentert og diskutert. Tilbakemeldingene fra innspillmøtene ble gitt i egen byrådssak som siden ble implementert i Kulturminnestrategi, endelig versjon. (199/19)

Intern ressursgruppe med representanter fra Plan- og bygningsetaten, Bymiljøetaten, Kulturetaten og Byarkitekten, samt referansegruppe med historielag og ressurspersoner har avholdt møter halvårlig.

Planforslaget

DEL 2: Kunnskapsdel

I kulturminneplanens beskrivende del (Del 2) gis en oversikt over kulturminner og kulturmiljø i Bergen.

Oversikten er delt i to hoveddeler; den første er en tematisk redegjørelse for kulturminner i Bergen, den andre er en beskrivelse av kulturmiljøer og bebyggelsehistoriske særtrekk i bydelene. Denne inndelingen er gjort for å vise de kulturhistoriske sammenhenger kulturminnene står i, og dermed gi et bedre grunnlag

for vurderinger av verneverdi og tålegrense for enkeltminner og miljøer. For hver bydelsbeskrivelse følger faglige anbefalinger som på et overordnet nivå, peker på kulturmiljøverdiene i den enkelte bydel. Anbefalingene er spesifikke for utfordringene innenfor de enkelte temaene i bydelene, og er knyttet både til kulturminnestrategiens mål og retningslinjene for hensynssonene som følger den vedtatte kommuneplanens arealdel (KPA 2018).

Denne kunnskapsdelen kan brukes i alt planarbeid, i byggesaker og stedsanalyser, og er forankret i vedtatt kulturminnestrategi (***Identitet med særpreg, Kulturminnestrategi, del 1 Kulturminneplan for Bergen***, vedtatt i Bergen bystyre 19.06.2019)

Digitale innsynsløsninger og kart

Til planforslaget hører også en digital kartløsning (Kulturmiljøkartet), som inngår i kommunens nye kartinnsynsløsning. Her ligger også historisk kartmateriale digitalisert. For å øke brukervennligheten og gjøre informasjonen mer tilgjengelig, er det i tillegg utviklet en digital kartfortelling. Bergen dekker et stort areal og har svært mange kulturminner som skal registreres. Kartene er derfor under kontinuerlig utvikling og er ikke uttømmende pr i dag. Hovedkildene er Byantikvarens ulike arkiv, registreringer og Riksantikvarens kulturminnedatabase Askeladden.no.

kartinnsynsløsning/Kulturmiljøkartet:

<https://bergen.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=60063ae315454ea7ae24c282db4746f5>

Kartfortelling:

<https://kulturminneplan-bergen.hub.arcgis.com/>

Det er ønskelig å videreutvikle den digitale brukeropplevelsen i denne innsynsløsningen til en mer skreddersydd heldigital og fremtidsrettet løsning som knytter kart og tekst mer sømløst sammen. Denne kan trolig bygge på, og videreutvikle, de digitale løsningene som nå utforskes i et pilotprosjekt med arkitekturstrategien. Det har ikke vært rom for dette så langt i utviklingen av kulturminneplanen, og dette inngår derfor som forslag i handlingsdelen.

Del 3: Handlingsdel

Handlingsdelen skal danne grunnlag for årlige handlingsplaner for kommunens kulturmiljøforvaltning. Her konkretiseres og prioriteres tiltak for å nå de mål som er satt i kulturminneplanen. Tiltakene er av ulik karakter, men har det til felles at de støtter opp om klima, kunnskap og formidling, og bedrer grunnlaget for å sikre kulturmiljøet og dermed Bergens identitet og særpreg. Noen tiltak er begrenset og er tenkt gjort innenfor ordinær drift ved Byantikvaren, mens andre vil være mer omfattende og ressurskrevende og være avhengig av samarbeid med andre. I store trekk har de konkrete tiltakene karakter av større og mindre dokumentasjons- og registreringsoppgaver, videre analyser, utredninger og kartlegginger av kulturminneverdier, videreutvikling av metoder, videreutvikling av gode digitale verktøy og veiledere. Disse rettes mot kommunens saksbehandlere,

konsulenter, tiltakshavere, huseiere og for det allmenne publikum og skal blant annet omhandle bygningsvern, klimatilpassing og transformasjon. Videre skal bruken av hensynssoner på kommune- og reguleringsplannivå optimaliseres gjennom forslag til nye tentative hensynssoner og presiseringer av de eksisterende, samt videreutvikling av retningslinjer knyttet til hensynssonene. Det skal også lages veiledningsmateriell til den enkelte hensynssone i kommuneplanens arealdel.

Byantikvaren vil fortsette arbeidet med systematisk registrering av lokale kulturminner i den nasjonale databasen Askeladden. Her ligger faglige vurderinger til grunn, men vi foreslår å fremlegge oversikter over registrerte kulturminner i forbindelse med tertialrapportering.

Disse tiltakene vil sammen skape bedre kunnskaps- og beslutningsgrunnlag og større forutsigbarhet, og slik bidra til å sikre sårbare kulturminner i endringsprosesser.

Fagetatens anbefaling:

1. I medhold av plan- og bygningsloven §§ 11-1 3.ledd, og 11-12 beslutter Byrådet å legge

kommunedelplan for kulturminner i Bergen kommune: *Identitet med særpreg, Kulturminneplan for Bergen kommune 2019-2023, del 2 og del 3*, planID 65400000, ut på offentlig høring i perioden.. xxxxxx-xxxxxx

2. I tråd med plan- og bygningslovens § 11-13, jamfør § 4-1, legges tilhørende forslag til Kulturmiljøkart og Kartfortelling, datert 20.10.2020, vedlegg 1, ut til offentlig høring.

Med hilsen
Byantikvaren

Johanne Gillow
byantikvar

Dokumentet er godkjent elektronisk.

Vedlegg:

Kulturminneplan for Bergen

kartinnsynsløsning/Kulturmiljøkartet:

<https://bergen.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=60063ae315454ea7ae24c282db4746f5>

Kartfortelling:

<https://kulturminneplan-bergen.hub.arcgis.com/>